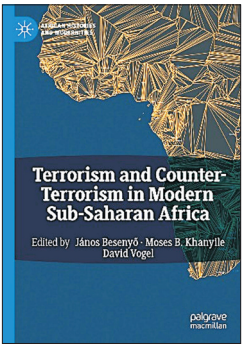

Besenyő János, Khanyile Moses B., Vogel Dávid (szerk.):

Terrorism and Counter-Terrorism in Modern Sub-Saharan Africa

(Cham, Palgrave Macmillan, 2024. ISBN 978-3-031-56672-1; eBook ISBN 978-3-031-56673-8; https://doi.org/10.1007/978-3-031-56673-8)

A 2024-ben megjelent tanulmánykötet szerkesztői egy rendkívül aktuális és komplex problémakör feltárására vállalkoztak a bevezetővel együtt 13 tanulmányt felsorakoztató műben. A terrorizmus elleni harc különböző aspektusait vizsgáló tanulmányok nagy földrajzi térséget, a Szubszaharai Afrika egészét hivatottak körüljárni. A fejezetcímekből azonban kitűnik, hogy a könyv fókusza kissé Nyugat-Afrika irányába tolódott, mivel kifejezetten ezzel a régióval négy fejezet foglalkozik. Ezt négy kontinentális szemléletű fejezet ellensúlyozza, valamint egy-egy fejezet Kelet- és Dél-Afrikáról. A földrajzi felosztás azonban nem az egyetlen szervezőelv a könyvben. Míg az első rész a terrorizmus gyökereit mutatja be – egy hagyományos témát kevésbé hagyományos szemszögből –, a második rész a technológiára és annak terrorizmushoz fűződő kapcsolatára összpontosít.

A bevezető fejezet a célkitűzések meghatározása mellett azt is elismeri, hogy a címben megjelölt téma feldolgozása a kötet terjedelmi korlátai miatt nem valósítható meg teljes mértékben. E technikai korlátok kiegyensúlyozása érdekében a fejezet a tizenkét következő fejezetben bemutatott új megközelítésre irányítja az olvasók figyelmét.

A második fejezet a terrorizmus általános kérdéseivel foglalkozik, beleértve a definíciót érintő vitákat is. A fejezet szerzője megállapítja, hogy bár Afrikában bizonyos mértékű konszenzus alakult ki a meghatározásról az Afrikai Unió dokumentumaiban, ez mégsem szüntette meg a terrorista szervezetek és a szabadságharcosok értelmezése közötti kategorikus különbségtételt. A fejezet rávilágít az afrikai kontinensen működő terrorista szervezetek sokféleségére is, és megállapítja, hogy a legtöbb szervezet működése egy-egy országhoz vagy régióhoz kötődik, működésük módja nagyban hasonló, de ideológiai kapcsolat nem feltétlenül mutatható ki a szervezetek között; nem feltétlenül esküdtek hűséget az ISIS-nek vagy az al-Kaidának. A fejezet a terrorizmus és a fejlődés közötti kapcsolatot is vizsgálja, és azt a megállapítást teszi, hogy a kormányok terrorizmusra adott válasza öngerjesztő folyamatként fenntartja az érintett régiók gazdasági és társadalmi alulfejlettségét. A fejezet világos, érthető nyelvezete és a fontos kérdések kiemelésének képessége révén szilárd elméleti keretet biztosít a kötetnek.

A harmadik fejezet egy esettanulmányon keresztül mutatja be a kameruni Ambazonia függetlenedési törekvéseit, amely jól illeszkedik a terrorizmus definíciójával kapcsolatos dilemmákhoz, valamint a felkelések és a terrorizmus között húzódó fogalmi szürkezónához. A fejezet egy olyan témát mutat be, amely a hazai szakirodalomban kevéssé kutatott,

ez egyben a tanulmány legnagyobb erőssége és gyengesége is. A fejezet főként internetes forrásokból merít, tudományos jellegű írásokat kevéssé vonultat fel a hivatkozások között. Ez a fejezet írásmódjában is megmutatkozik, ami inkább tűnik egy országismertetőnek, mint tudományos igényű írásnak. Ez azonban nem von le annak értékéből, hogy a fejezet nagyban hozzájárul az ambazoniai függetlenségi törekvésekről fellelhető minimális számú szakirodalom bővítéséhez.

A negyedik fejezet mélyebb betekintést nyújt és összehasonlító elemzést ad arról, hogy Ghána és Nigéria hogyan kezeli a terrorizmust. Míg Nigéria inkább militarizálja a válaszait, addig Ghána inkább a társadalmi éberségére támaszkodik, és olyan jogi környezetet teremt, amely gyakorlati keretet biztosít a terrorizmus elleni intézkedésekhez, például a házkutatásokhoz. A fejezetből kirajzolódik, hogy Ghána megoldása a terrorizmus kezelésére hatékonyabb, hosszabb távon is eredményes. A szerző megállapításai egybecsengenek a második fejezetben bemutatott eredményekkel; az alulfejlettség alulfejlettséget és további elégedetlenséget szül. A fejezet jelentős hozzáadott érték a nyugat-afrikai terrorizmusról szóló tudományos gondolkodáshoz, különösen azáltal, hogy Ghánára és az ország terrorizmus megelőzésére és leküzdésére irányuló módszereire összpontosít.

A következő, ötödik fejezet Mozambik Cabo Delgado régióját veszi górcső alá, amelyhez a szerző a deprivációt használja elméleti keretként. A szerzők a kialakult helyzetet úgy mutatják be, mint az évtizedeken át tartó elhanyagoltság eredményét, és nyugtalanító párhuzamokat húznak a gyarmati korszak nagyvállalati gyarmatosítói és a jelenlegi, nemzetközi vállalatok által végzett tevékenység között. A fejezet által bemutatott térség kevéssé kutatott mind a magyar, mind a nemzetközi szakirodalomban, annak ellenére, hogy Mozambikban az Európai Unió által indított misszió biztosít nagyobb láthatóságot. Valószínűleg éppen a közelmúltban indult beavatkozás tette érdekessé és kutathatóvá a térséget, mellyel kapcsolatban mind a magyar mind a nemzetközi szakirodalom csak 2020-tól foglalkozik érdemlegesen. A fejezet az olvasó figyelmét a Mozambikban lezajlott egyedi gyarmatosító gyakorlatra és ennek közvetlen és hosszútávú hatásaira irányítja a figyelmet.

A soron következő, hatodik fejezet visszatér a terminológiai viták mezejére, méghozzá a terrorizmus és a felkelés kifejezések egymás melletti használatával. A szerző a teljes fejezetben tudatosan megkülönbözteti a két fogalmat, és éppen azt emeli ki, hogy milyen káros hatásai lehetnek annak, ha összemossák a két tevékenységet, és nem különítik el a rájuk adandó válaszokat. Ez az esettanulmány is azt hangsúlyozza, hogy a felkelés elleni műveletek összkormányzati megközelítésével szemben a terrorizmus elleni harc alapvetően militarizált választ jelent, mely kifejezetten annak olcsóbb kivitelezhetősége miatt tűnik vonzó választásnak. Nem véletlen, hogy a szerző Malin keresztül mutatja be a két koncepció közötti különbséget, hiszen a 2013-as felkelés mindkét elemmel rendelkezett, de csak egyre, a terrorista fenyegetésre érkezett adekvát válasz. Bamako Oroszország felé való fordulása részben visszavezethető erre a félrekezelésére is. A fejezet így önmagában is hozzáadott értéket képvisel, amely nem csak a tudományos térben, de a stratégiaalkotásban is értelmezhető eredményekkel járul hozzá a nemzetközi szakirodalomhoz.

A szárazföldön folytatott terrorizmus elleni harcot követően a hetedik fejezet a tengerekre kalauzolja az olvasó figyelmét. A szerző főként nemzetközi szerződések és szerződéses joganyag vizsgálatával mutatja be tengeri terrorizmus elleni harcot. Ebben a fejezetben is előkerül a terrorizmus egységes definíciójának kialakítására való igény, hiszen itt a kalózkodással állítható párhuzamba a tevékenység. Ez utóbbi kifejezetten gyakran előforduló biztonsági kihívás Afrika partjai mentén, elsősorban Afrika szarvánál és a Guineai-öbölben. A terrorizmussal kapcsolatban a fejezet írója is elismeri, hogy kisebb mértékű kihívást jelent, alig-alig fellelve eseteket a szakirodalomban. Habár a fejezet egy nagyon jól strukturált áttekintést nyújt a tengeri terrorizmus elleni harcról, nem említi az EU erőfeszítéseit a tengeri biztonság garantálására Afrika partjainál. Ez nem csak az EU Közös biztonság és védelempolitikájának égisze

alatt működő műveleteket jelenti, hanem a koordinált tengeri jelenléteket is.[1] A szerző nemcsak azonosítja a tengeri terrorizmus által leginkább érintett szektorokat, de javaslatokat is tesz a hatékonyabb válaszadás érdekében.

A következő fejezet a kritikus infrastruktúra ellen irányuló terrortámadásokat vizsgálja, és a témát az al-Shabaab kenyai tevékenységeinek példáján keresztül mutatja be. A szerzők három szektort azonosítottak, amelyekben a támadásokra sor került: kommunikációs-, közlekedési- és energiaszektor. A szerzők mindhárom szektorban változtatások végrehajtását szorgalmazzák a növekvő számú támadásra való hatékony válaszadás érdekében, figyelembe véve, hogy az energia szektor a legsebezhetőbb. A fejezet új megközelítést kínál arra vonatkozóan, hogy a terrorista csoportok hogyan használhatják ki az átjárható határokat és a vállalati kapzsiságot saját javukra, hogy maximalizálják a kritikus infrastruktúrára mért támadásaik hatását. A téma annyira kevéssé kutatott, hogy önmagában is hozzáadott értéket képvisel a szakirodalomban.

A kilencedik fejezet az információs műveletek és a kiberbiztonság kapcsán mutatja be az információgyűjtés tudományos felhasználására alkalmazva a katonai hírszerzés *(military intelligence)* és elemzés, értékelés alapelveit. A szerző kimondott célkitűzése ezen elemzési alapelvek tudományos munkában való alkalmazásának elősegítése. Az információs műveletekről és a kiberbiztonságról szóló alfejezetek nem felelnek meg a tudományos kutatással vagy az ismeretterjesztő jellegű publikációkkal szemben támasztható elvárásoknak, mivel azok (nagyon kimerítő) felsorolások a két kihívás jellemzőiről. Bár ez a fejezet egy ritka kísérlet a katonai hírszerzés elméleti elemeinek bemutatására, nem rendelkezik kellő szakirodalmi megalapozottsággal. A szerző nem mellékelt értelmezhető irodalomjegyzéket a fejezethez, hogy alátámassza állításait, pedig a témában nemzetközi elismertségű folyóirat is létezik.[2] A téma a szakirodalom kevéssé feltárt eleme érthető okokból. Ezzel szemben a fejezetben szereplő állítás, miszerint a katonai hírszerzés és a tudományos kutatás egymást kölcsönösen kizáró gyakorlatok, vitatható, még akkor is, ha a kettő különböző típusú elemzés célja alapvetően eltérő.

A következő fejezet mélyebbre merül a technológiában, bemutatva az afrikai kontextusban a dolgok internetét *(Internet of Things, IoT)*.[3] Ez különösen releváns téma, főleg napjainkban, amikor már alig találni olyan eszközt, aminek nincs szüksége WiFi-re. A fejezet szerzői azt állítják, hogy az egészségügyi szektor az IoT technológia fő haszonélvezője a szubszaharai térségben. A pozitívumok mellett a fejezetben hangsúlyosan megjelennek az IoT-vel kapcsolatos lehetséges biztonsági kihívások is, és a szerzők ajánlásokat is tesznek azok kezelésére. A tizedik fejezet egyedi megközelítést kínál az IoT felhasználására. Bár felhívják a figyelmet az intelligens eszközök szubszaharai afrikai alkalmazásával kapcsolatos kihívásokra, a szerzők úgy tűnik, hogy lekicsinyítik az IoT sebezhetőségének mértékét. A sebezhetőségek értékelésekor valószínűleg az afrikai terrorista szervezeteket és azok képességeit vették figyelembe. Azonban az IoT globális rendszer, és Hypponen törvénye szerint, ami csatlakozni tud az internetre, az sebezhető.[4] A fejezet témájának relevanciája és aktualitása kétségtelen, azonban a fejezetből hiányzik a könyv általános témájához, a terrorizmushoz és a terrorizmus elleni küzdelemhez való egyértelműbb kapcsolódás.

---

1 Hornyák, V., & Vecsey, M. (2023, April 13). *Is the EU already speaking the "language of power?" An analysis of the updated EU Maritime Security Strategy*. Center for Maritime Strategy. https://centerformaritimestrategy.org/publications/2398/

2 *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* címen Q4-es besorolású folyóirat foglalkozik a témával. https://www.tandfonline.com/journals/ujic20

3 Nyitrai Endre: Internet of Things, azaz a dolgok internete. 2022. 11. 09. https://www.ludovika.hu/blogok/cyberblog/2022/11/09/internet-of-things-azaz-a-dolgok-internete/

4 Hypponen, M., & Nyman, L. (2017). The internet of (vulnerable) things: On Hypponen's law, security engineering, and IoT legislation. *Technology Innovation Management Review,* 7 (4): 5–11.

A tizenegyedik fejezet egy esettanulmányon keresztül vezeti végig az olvasót, amely felveti a térinformatikai hírszerzés (GEOINT) felhasználásának ötletét a terrorizmus elleni küzdelemhez Nigériában. A fejezet figyelembe veszi a terrorizmus elleni küzdelem korábbi és jelenlegi megközelítéseit, és megállapítja, hogy Nigéria sikeresen alkalmazhatná ezt a módszert a kihívás kezelésére. A fejezet logikus magyarázatot ad arra, hogy miért lehet a GEOINT hatékony eszköze a terrorizmus elleni küzdelemben. A fejezet valódi egyedisége pontosan ebben a témában rejlik; míg a GEOINT egy széles körben kutatott terület, terrorizmus elleni műveletekben való felhasználása teljességgel újszerű megközelítés.

A tizenkettedik fejezet a konfliktusövezetekben történő immunizálás kérdését elemzi, és megállapítja, hogy a különböző lázadó és terrorista csoportok más-más mértékben működnek együtt, vagy állnak ellen ebben a kérdésben. A szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy függetlenül a kérdéses fegyveres csoport hozzáállásától, az immunizálás mindig háttérbe szorul a fegyveres konfliktusok idején, még akkor is, ha a háborúzó felek támogatják az oltási kampányokat. A fejezet egy releváns interdiszciplináris témát vizsgál. Maga a cím első olvasatra meglehetősen magától értetődőnek tűnik, utalva arra, hogy az oltókampányok sikeres lebonyolítása valóban nehezebb a fegyveres konfliktuszónákban, de a szerzők logikusan érvelnek gyakorlati példák alapján amellett is, hogy ezzel ellentétes tapasztalatok is léteznek. Erre példának hozzák azt, amikor egyes terrorista szervezetek, vagy felkelőcsoportok politikai haszonszerzésre használnak egyes oltókampányokat. A politika mellet az ideológiai háttér is szerepet kaphat egy-egy immunizáló kampány lefolyásában, hiszen a szerzők azt állapították meg, hogy az iszlamista csoportok nagyobb valószínűséggel utasítják el azokat.

A kötet tizenharmadik és egyben utolsó fejezete áttekintést és stratégiai kitekintést nyújt az afrikai terrorizmus jellemzőiről, valamint a terrorizmus elleni küzdelem különböző aspektusairól. A szerző szerint a jövőbeli kilátások borúsak, mivel a dinamikusan növekvő fiatal népesség és a gyenge gazdaságok együttesen kedvező táptalajt adnak a frusztrációnak és a radikalizálódásnak. Ez, kiegészülve a sokszor eredeti feladatának ellátására alkalmatlan békefenntartó erőkkel, azok lassú reakcióidejével túl lassan idéz elő bármilyen változást a fogadó ország biztonsági helyzetében. A fejezet a demográfiai, gazdasági és radikalizálódási adatokon alapuló reális kilátásokat nyújt az olvasónak, és olvasóbarát stílusban világosan írja le ezeknek a változóknak a kapcsolatát.

A tanulmánykötet összességében egymáshoz is illeszkedő, sőt, több esetben egymást kiegészítő fejezetekből áll, mely a terrorizmus és a terrorizmus elleni harc témáját sokszínűségében járja körbe. A kötet kiadási idejének figyelembevételével reális képet kaphat az olvasó a szubszaharai Afrika regionális biztonsági kérdéseiről, a helyi felkelésekről, terrorista csoportokról, valamint a politikai és technológiai dinamikákról. A fejezetek többsége ajánlásokat is tesz, ezzel segítve a fejezetek témáinak tovább gondolását, vagy egyszerűen a javarészt elméleti eredmények gyakorlatba való átültetését. A sok különféle témát koherensebben is lehetett volna szervezni; például a Nigériára összpontosító fejezetek egymás után elhelyezve természetesebbnek tűnnének, és lehetővé tennék az olvasók számára, hogy átfogóbb képet kapjanak az országban zajló terrorizmus elleni harc helyzetéről. Tekintettel a tárgyalt témák és régiók széles skálájára, egy világos és következetes szerkezet kialakítása biztosan jelentős szerkesztői kihívást jelentett. Mindazonáltal több innovatív és kevésbé feltárt téma – például a GEOINT specifikus alkalmazása felhasználása, az IoT sebezhetőségének értékelése és a kritikus infrastruktúrák elleni terrortámadások – felvétele nagy értéket ad a könyvnek, és ígéretes utakat nyit meg a terrorizmus elleni harccal kapcsolatos tanulmányok további tudományos kutatási irányai számára.

A kötet mindazoknak az olvasóknak hasznos interdiszciplináris munka, akik már rendelkeznek a terrorizmussal és a terrorizmus elleni harccal kapcsolatos alapvető ismeretekkel a hagyományos megközelítésből, és új, innovatív irányokból szeretnék bővíteni szaktudásukat.

Tánczos Mariann